

ПРОБЛЕМИ НА ИЗКУСТВОТО

ТРИМЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЯ, ИСТОРИЯ И КРИТИКА НА ИЗКУСТВОТО

ART STUDIES QUARTERLY

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИЗКУСТВОТА
ПРИ БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ – СОФИЯ

1

ISSN 0032-9371

ГОДИНА 52-ра 2019

СЪДЪРЖАНИЕ

Регина Далкалъчева. Авторски издания за деца – иновативни словесно-визуални наративни модели, тематична ангажираност и стилистично многообразие	3
Катерина Гаджева. Жените в българската фотография. Фокус върху 70-те години на XX век	13
Yoanna Planchette. Le cas des «églises sépulcrales bulgares»: vers une reconsidération du concept d'André Grabar?	22
Иванка Гергова. Образите на св. Трифон в православното изкуство по българските земи. Функционална характеристика	32
Георги Парпулов. Жезълът на бачковските игумени	40
Петър Оаджиев. Семиотични аспекти на американския филмов мюзикъл от началото на XXI век	45
ЮБИЛЕЙ	
Елена Попова. Проф. Елена Генова на 66 години	51
Избрана библиография на проф. Елена Генова	54
РЕЦЕНЗИИ	
Иван Попов. „Предстоящата единна история на изкуството” на Джеймс Елкинс	57
Райна Каблешкова. Българският архитектурен комплекс на Златния рог	59
РЕЗЮМЕТА	62

CONTENTS

Regina Dalkalucheva. Autor's editions for children – Innovative verbal and visual narrative models, thematic focuses and stylistic variety	3
Katerina Gadjeva. Women in Bulgarian photography. Focus on the 1970s	13
Йоанна Планшет. „Българските църкви-гробници”: преразглеждане на понятието на Андре Грабар?	22
Ivanka Gergova. St. Tryphon: functions of his representation in Orthodox art across Bulgarian lands	32
Georgi Parpulov. An Abbot's Staff from the Bachkovo Monastery	40
Petar Odazhiev. Semiotic aspects of the American film musical from the beginning of the 21 st century	45
JUBILEE	
Elena Popova. Prof. Elena Genova turns 66	51
Selected bibliography of Prof. Elena Genova	54
REVIEWS	
Ivan Popov. James Elkins „The Impending Single History of Art: North Atlantic Art History and Its Alternatives”	57
Rayna Kableshkova. Bulgarian architectural complex at the Golden Horn	59
SUMMARIES	62

Редакционен съвет:

проф. ВЛАДИМИР ПЕТРУХИН (Русия), акад. ГОЙКО СУБОТИЧ (Сърбия), чл. кор. д. изк. ЕЛКА БАКАЛОВА (България), проф. ПАТРИС ПАВИС (Франция), проф. д-р ЯНА ХАШЪМОВА (САЩ), проф. д-р МАРИАН ЦУЦУЙ (Румъния)

Advisory Board:

Corr. Memb. ELKA BAKALOVA DSc (Bulgaria), Akad. GOJKO SUBOTIC (Serbia), Prof. PATRICE PAVIS (France), Prof. VLADIMIR PETRUHIN (Russia), Prof. YANA HASHAMOVA (USA), Prof. MARIAN TUTUI PhD (Romania)

Редколегия:

проф. д-р БИСЕРКА ПЕНКОВА (главен редактор), доц. д-р ВИОЛЕТА ВАСИЛЧИНА, проф. д-р ДИАНА ГЕРГОВА, чл. кор. д. изк. ИВАНКА ГЕРГОВА, проф. д-р ИНГЕБОРГ БРАТОВА, проф. д. изк. КАМЕЛИЯ НИКОЛОВА (зам. главен редактор), проф. д-р НАДЕЖДА МАРИНЧЕВСКА, проф. д. изк. РОМЕО ПОПИЛИЕВ, проф. д. изк. ЧАВДАР ПОПОВ

Editorial Board:

Prof. BISSERKA PENKOVA PhD (Editor in Chief), Prof. CHAVDAR POPOV DSc, Prof. DIANA GERGOVA PhD, Prof. INGEBORG BRATOEVA PhD, Corr. Memb. IVANKA GERGOVA DSc, Prof. KAMELIA NIKOLOVA DSc (Deputy Editor in Chief), Prof. NADEZHDA MARINCHEVSKA PhD, Prof. ROMEO POPILIEV DSc, Assoc. Prof. VIOLETA VASILCHINA PhD

Редакционен екип:

съставител Бисерка Пенкова
Цвета Кунева, редактор, технически секретар
Иван Ванев, фоторедактор
Майа Лачева, графичен дизайн и предпечат
Милена Лилова, превод

Editorial Staff:

Compiled by Bisserka Penkova
Tsveta Kuneva, Editor, Clerical secretary
Ivan Vanev, Photo editor
Maya Lacheva, Design
Translated by Milena Lilova

Информация за абонаменти в редакцията и на електронния адрес на списанието и към Маргарита Керпичиан daisy51@abv.bg

Subscription information is available at the Editorial office or provided by Margarita Kerpitchian at daisy51@abv.bg

Адрес на редакцията:

Институт за изследване на изкуствата при БАН, списание „Проблеми на изкуството“
ул. „Кракра“ 21, София 1000.
тел. 944 24 14, факс +359 2 943 30 92
E-mail: problemaizkustvoto@gmail.com

Contact details:

Art Studies Quarterly, Institute of Art Studies, Bulgarian Academy of Sciences
21 Krakra Street, 1000 Sofia, Bulgaria
phone: +359 2 944 24 14, fax: +359 2 943 30 92
problemaizkustvoto@gmail.com

Списание „Проблеми на изкуството“ е рецензирано издание на Института за изследване на изкуствата. Ръкописите се приемат в редакцията на списанието или на електронния адрес. Ръкописите трябва да отговарят на изискванията на редколегията, които се намират на сайта на института. Ръкописи не се връщат.

Art Studies Quarterly is a peer-reviewed periodical of the Institute of Art Studies. Manuscripts may be submitted either via e-mail or to the Editorial Office. Manuscripts should be prepared in accordance with the editorial staff's requirements, available at the site of the Institute. Manuscripts will not be returned to authors.

I корица

Лоте Михайлова. Анна, 70-те години на XX в.

First cover

Lote Mihailova. Anna, 1970s

IV корица

Костницата на Бачковския манастир

Back cover

The Ossuary of the Bachkovo Monastery

SUMMARIES

AUTHOR'S EDITIONS FOR CHILDREN – INNOVATIVE VERBAL AND VISUAL NARRATIVE MODELS, THEMATIC FOCUSES AND STYLISTIC VARIETY
Regina Dalkalucheva

Author's editions for children that have evolved into a special type of editions, published between 1970 and 2010, are a specific art form of picture books for children, where the illustrator is the sole author. Artistic freedom in the process of their conceptualisation and realisation allows independence from the existing ped-

agogical constraints, marketing or commercial considerations, which permits taking completely innovative experimental approaches to the generating and use of the narrative and pictorial mediums typical of the genre. The dominant authorship of the illustrator goes beyond any traditional worn-out clichés, placing the picture book completely in the dynamism of contemporary art processes. The innovative verbal and pictorial structures of the narrative in such editions have established themselves as alternative narrative models in contemporary picture book, developing and building on dramatur-

gic techniques inherent to the book composition, placing the text and illustration in unconventional semantic dependencies and narrative interdependencies.

The illustrator of such books makes remarkable artistic interpretations of problematic, universally significant subjects, thus overcoming their tabooing in the field of publishing of children's books. The stylistic relevance of contemporary illustrations for children is concentrated primarily in author's editions. Defined by the artist's personal aesthetic preferences, they naturally display the trends in fine arts.

WOMEN IN BULGARIAN PHOTOGRAPHY. FOCUS ON THE 1970^s.

Katerina Gadjeva

The paper reviews the lack of professional and amateur interest in photography by Bulgarian women during the first half of the 20th century and focuses the attention on the socialist period of the country's development when photography became an important propaganda tool and gained great popularity. During the 1970s major political changes took place in Bulgaria – changes which aimed at “rising the role of women in the developed socialist society”. As a result, women begin to participate equally in the photographic life of the country and achieve serious professional success. Many solo expositions are open, female photographers take part in competitions, win prizes and publish their photographs in periodicals. These processes, however, occur not due to personal artistic experiments or new perceptions about the power and capabilities of the media itself. They are rather initiated “from outside”, caused by specific party decisions and ideological strategies. Thus, the boundary between the successes achieved as a result of the real qualities of women in the different professions and the successes – “gift” from the socialist power, gradually blurred and disappeared. And this will lead to insecurity, indecision, lack of faith in personal abilities and in general – to a pessimistic mood, that slowly will conquer the future generations.

„БЪЛГАРСКИТЕ ЦЪРКВИ-ГРОБНИЦИ”: ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ПОНЯТИЕТО НА АНДРЕ ГРАБАР?

Йоанна Планишет

Настоящото изследване, посветено на понятието „български църкви-гробници”, въведено от Андре Грабар преди около столетие, цели да преразгледа архитектурните и функционалните характеристики, които отдавна се приписват на Бачковската костница, Боянската църква и църквата при Асеновата крепост. Свързани с древнохрис-

тианските *coemeteria* и *martyria*, изглежда тези постройките следват по-стар гръко-източен прототип, както предполагат и някои от изследователите след Грабар. Всъщност проблемът за „българските църкви-гробници” повдига и въпроса за функцията на двуетажните църкви. Множество примери за двуетажни църкви, които са свързани както със столицата, така и с перифериите на Империята, са разгледани. Впоследствие понятието на Грабар намира отзвук в проучвания, посветени на постройките с параклиси с възпоменателна функция, издигнати най-често над притвори, в чиято украса също е поставен акцент върху гробничната функция.

Прегледът на архитектурните специфики на посочените три паметника, принадлежащи към категорията на „българските църкви-гробници”, ни позволява да покажем нагледно, че идеята на Грабар не е правилна. Опитаме се да отграничим някои непостоянни елементи, сред които широко разпространените в различни райони на Източното Средиземноморие декоративни мотиви. Също така, очевидно стои въпросът за разликата между плановете на Бачковската костница, Боянската църква и църквата при Асеновата крепост. Забелязва се и хетерогенност в строителните етапи и в контекста на изграждането им. Едно от основните доказателства за нашата теза се отнася до различието между концепцията и реалната погребална функция на тези постройките, чиято иконографска програма не винаги подчертава есхатологичен смисъл.

От друга страна, допълваме възраженията към теорията на Грабар чрез опита да обобщим мненията на различните автори, които изказват хипотези във връзка с нея. Остава и въпросът за реално извършваното богослужение в съответните пространства, за да се докаже тяхната гробнична функция – първоначална или по-късна.

В заключение – постройките, причислени от Грабар към „българските църкви-гробници”, се поставят в контекста на една група паметници, произхождащи от района на Асеновград.

ST TRYPHON: FUNCTIONS OF HIS REPRESENTATION IN ORTHODOX ART ACROSS BULGARIAN LANDS

Ivanka Gergova

St Tryphon is not among the most popular saints in Bulgarian lands, but his representation abounds in variants. He is depicted with various attributes such as a cross and a palm branch, even with a spear like a martyr; with a pruning hook and occasionally, with a vine shoot with a bunch of grapes as the patron saint of viticulture; and seldom, with medical instruments for in the painter's manuals (*hermeneia*) he is grouped with saints healers. Representations of the saint, especially from the eighteenth century onward are found in the entire country of what is now Bulgaria, and mostly, in the vine-growing regions.

The article deals with the different functional characteristics of St Tryphon's imagery. The main is the **calendric** one, as his icons ought to be placed for veneration at the churches celebrating his feast day (1 February). The calendric function was highlighted in the cases when his image was combined with other saints, celebrated about his day or with the Presentation of Christ in the Temple, which falls on 2 February.

Some of the representations are a **function of individual piety**. Icons of the saint were commissioned and paid for by believers named Tryphon, who hoped to find salvation by donating the icon to the church. Such occurrences may be witnessed on icons kept at home, where the representations of St Tryphon were apparently due to family members with the same name, who offered individual prayers for protection to their saintly namesake.

Some of the representations have both a **prayerful and a representative function** pertaining to the collective veneration of St Tryphon by members of certain guilds or persons who had certain occupations, whose patron saint he was.

Very important was the **ritual function** of St Tryphon's representations. Several icons where the saint is represented together with SS Julian and Eustatius, were intended for the ritual performed to protect fields, vineyards and gardens from insects and pests as prescribed in the prayer book.

An icon from Plovdiv has a very **rare function**, as seen in its inscription: it depicts three saints with St Tryphon among them, whose relics were walled in the altar of the church during the consecration ceremony. Presumably, at such monasteries as those of Bachkovo and Rila, where relics of St Tryphon are kept, the numerous representations of the saint were related to the cult and veneration of his relics.

AN ABBOT'S STAFF FROM THE BACHKOVO MONASTERY
Georgi Parpulov

The Byzantine and Christian Museum in Athens owns an abbot's staff (inv. BXM 1508) that once belonged to the Bachkovo Monastery in southern Bulgaria. Its Slavonic dedicatory inscription reads (in full English translation): 'This staff was chased in the year 7153 [AD 1644/5] at the monastery called Bachkovo in the time of Abbot *Kyr* Hieromonk

Parthenius and [his] brethren. Donor (*Ἐπιστάτης*) [was] *Kyr* Theodosius from Peshtera. It was chased by Master Peter Ivan from Kiporovtsi in the time of Emperor Sultan Ibrahim. At that time, too, the humble Gabriel [was] metropolitan bishop of Plovdiv. [Should] someone wish to remove it from the monastery, let him be condemned by God.'

The silversmith who made the staff also produced, in 1643/4, a large liturgical paten still preserved at Bachkovo. During the seventeenth century his hometown of Chiprovtsi in northwestern Bulgaria was a major centre of silver working.

Abbot Parthenius (attested between 1604 and 1645) oversaw extensive renovation works at Bachkovo, recruiting donors from as far away as Thessaly. Theodosius from Peshtera also belonged to the monastery's wide patronage network. His name is recorded, alongside those of a number of other benefactors, in a late seventeenth-century *prothesis* (beadroll).

SEMIOTIC ASPECTS OF THE AMERICAN FILM MUSICAL FROM THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

Petar Odazhiev

The art of the film musical at the end of the 20th and beginning of the 21st century has been greatly influenced by contemporary mass culture. If the specific aspects and issues related to the personal taste have been left aside, and have been turned to the aspect of meaning and aesthetics, an obvious connection with postmodernism can be easily noticed. Given with the premise, that the film musical genre is mainly related to postmodernism in arts, which requires a different approach to artistic analysis, this article focuses on the thesis stating that semiotic instruments are particularly useful in determining the specifics of the aesthetic phenomenon of the film musical genre.

АВТОРИТЕ В БРОЯ:

доц. д-р **Регина Далкалъчева**, художник, Национална художествена академия, reginadalkalacheva@yahoo.de
Assoc. Prof. **Regina Dalkalacheva**, PhD, painter, National Academy of Art Sofia

гл. ас. д-р **Катерина Гаджева**, изкуствовед, Институт за изследване на изкуствата – БАН, katigad@yahoo.com
Asst. Prof. **Katerina Gadjeva**, PhD, art historian, Institute of Art Studies, Bulgarian Academy of Sciences

д-р **Йоанна Планшет**, изкуствовед, научен асистент-библиотекар в отдела за редки старопечатни книги на Френската национална библиотека, Париж, yoanna.planchette@bnf.fr
Ioanna Planchette, PhD, art historian, Bibliothèque nationale de France, Paris

чл. кор. д.изк. **Иванка Гергова**, изкуствовед, Институт за изследване на изкуствата – БАН, v.gergova@yahoo.com
Corr. Mem. **Ivanka Gergova**, DSc, art historian, Institute of Art Studies, Bulgarian Academy of Sciences

д-р **Георги Парпулов**, византолог, Пловдив, gparpulov@abv.bg
Georgi Parpulov, PhD, byzantinist, Plovdiv

д-р **Петър Одажиев**, киновед, Университет в Бафълоу, Държавен университет на Ню Йорк, petaroda@buffalo.edu
Petar Odazhiev, PhD, cinema studies, University at Buffalo, State University of New York (SUNY)

проф. д.изк. **Елена Попова**, изкуствовед, Православен богословски факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и Институт за изследване на изкуствата, БАН, elpopova@abv.bg
Prof. **Elena Popova**, DSc, art historian, Faculty of Orthodox Theology at the St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo and Institute of Art Studies, Bulgarian Academy of Sciences

гл. ас. д-р **Иван Попов**, Катедра „Германистика и скандинавистика“, Факултет по класически и нови филологии, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
icpopov@uni-sofia.bg
Asst. Prof. **Ivan Popov**, PhD, Faculty of Classical and Modern Philology, Sofia University „St. Kliment Ohridski“

Райна Каблешкова, историк и етнограф, Пловдив
Rauna Kableshkova, historian and ethnographer, Plovdiv